CHANGING ROLE OF VAT BASED RESOURCE IN THE EU'S BUDGET

By:
SZIGETI, CECÍLIA

Keywords: budget, VAT based resource, upper limit, regressivity, structural changes.

Having joined the EU we also have to take part in financing of the common budget. The income part of the EU budget, the system of own resources, has been developed gradually and is still being elaborated. The relative decline of VAT based resources is the most significant development of recent years. It has changed little from one year to the next, but over a period of a decade the structural change was significant. Based on several different assessments the VAT income in member states is relatively high in lower income countries, therefore the introduction of a VAT based upper limit – 50% of GNI – moderates the regressive nature of resource. This is a favourable development for poorer member states such as Hungary, because their obligatory contribution to the common budget decreases.

AZ ÁFA-ALAPÚ FORRÁS SZEREPÉNEK VÁLTOZÁSA AZ EU KÖLTSÉGVETÉSBEN

SZIGETI CECÍLIA

Kulcsszavak: költségvetés, áfa-alapú forrás, felső korlát, regresszivitás, struktúraváltozás.

ÖSSZEFOGLALÓ MEGÁLLAPÍTÁSOK, KÖVETKEZTETÉSEK, JAVASLATOK

Magyarország uniós csatlakozásával a közös költségvetés finanszírozásában is részt kell vennünk. Az EU költségvetésének bevételi oldala, a saját források rendszere fokozatosan alakult ki és szerkezete ma is folyamatosan átalakul. Az utóbbi évek egyik legjelentősebb változásának tekinthető az áfa-alapú forrás arányának csökkenése, amely évről-évre csak kismértékű, egy évtized alatt azonban jelentős szerkezeti átalakulást eredményezett. A tagállami áfa-bevétel több viszonyítási alapot tekintve is magasabb az alacsony jövedelmű államokban, ezért az áfa-alapra meghatározott felső korlát – GNI 50%-a – bevezetése a forrás regresszivitását mérsékli. Ez a szegényebb országok, így Magyarország számára kedvező változást jelent, mert a hozzájárulási kötelezettség a közös költségvetéshez csökken.

A saját forrásokból finanszírozandó költségvetés alapelveit elsőként az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 269. cikke fektette le: „Az egyéb bevételek sérelme nélkül a költségvetést teljes egészében a saját forrásoknak kell finanszíroznia." (3) Az 1970-es, első saját forrás határozat különbséget tett a természetes

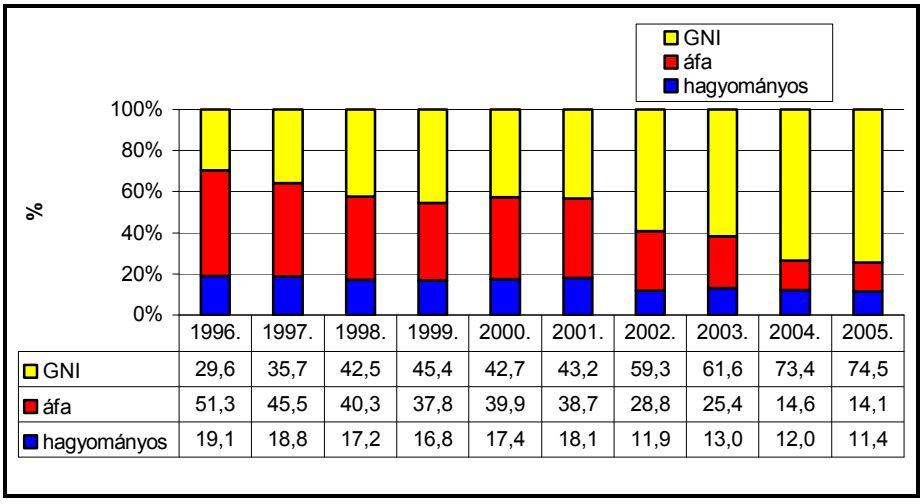
saját források (natural own resources) és az áfa saját források (VAT own resources) között.

Tradicionális vagy természetes saját források a vámunió és közös agrárpolitika működéséből származnak. Ezek egyrészt a kívülálló, harmadik országokból származó import utáni vámokat, másrészt a mezőgazdasági vámokat és a cukorilletéket tartalmazzák. Az áfa-alapú források megállapítása egy minden tagállamra azonosan vonatkozó egységkulcs alkalmazásával történik, amelyet a közösségi szabályozásnak megfelelően kiszámított, harmonizált tagországi áfa-alapra kell vetíteni. Az áfa vetítési alapra meghatároztak egy felső korlátot, miszerint ez a vetítési alap nem haladhatja meg az illető tagország Bruttó Nemzeti Jövedelmének (továbbiakban GNI) 50 százalékát. 2004-től kezdődően a tagállamoknak áfa-alapjuk (vagy az előbbiek alapján a GNI) 0,5 százalékát kell befizetniük a közös költségvetésbe. A GNI alapú forrást, amelyet az összes tagállam Bruttó Nemzeti Jövedelem összegére vonatkoztatott egységes kulcs alkalmazásával számolnak ki, az 1988. június 24-i határozat illesztette a rendszerbe. Ez a forrás azt a célt szolgálja, hogy mindenképpen fedezni lehessen a közösségi költségvetési kiadásokat, még akkor is, ha a többi bevételi forrás nem elegendő a kiadások finanszírozására. Az 1985. május 7-i határozat óta a rendszer magában foglal egy korrekciós mechanizmust is, amely csökkenti az Egyesült Királyság áfa- és GNI- alapú hozzájárulási kötelezettségét. A korrekció költsége a többi tagállamot terheli, a közösségi GNI-ban való részesedésük arányában. (1)

A Közösség finanszírozási rendszerének mai formája, az úgynevezett saját források rendszere fokozatosan alakult ki és szerkezete ma is folyamatosan átalakul. Az elmúlt tíz évben a saját források szerkezete átalakult (1. ábra).

1. ábra

Közösség saját forrásai (az összes százalékában)

	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.
GNI	29,6	35,7	42,5	45,4	42,7	43,2	59,3	61,6	73,4	74,5
áfa	51,3	45,5	40,3	37,8	39,9	38,7	28,8	25,4	14,6	14,1
hagyományos	19,1	18,8	17,2	16,8	17,4	18,1	11,9	13,0	12,0	11,4

Forrás: (6)

A saját források szerkezetében évről-évre csökkent a tradicionális és áfa-alapú források aránya és emelkedett a GNI-alapú források részesedése.

A struktúraváltozás mérésére a különböző időpontokra (időszakokra) vonatkozó vektorok hajlásszögét és távolságát is felhasználhatjuk. A ω_j struktúrajellemzők, megoszlási viszonyszámok összességét vektorban is elrendezhetjük. Az így kapott vektor (ω) sokaság adott időponti (időszaki) struktúrájának egészét jellemzi. A mérőszám 0 és $\pi/2$ radián között veszi fel értékét $0 \le \varphi(\omega_0\omega_1) \le \pi/2$. Minél kisebb a struktúraváltozás értéke, annál közelebb van 0-hoz.

Több időszak összehasonlítása esetén a struktúravektorokat páronként számítjuk

$$\varphi(\omega_0\omega_1) = arc\cos\frac{\omega_0'\omega_1}{|\omega_0|\cdot|\omega_1|} = arc\cos\frac{\sum_{j=1}^{m}\omega_{j0}\omega_{j1}}{\sqrt{\sum_{j=1}^{m}\omega_{j0}^2\sum_{j=1}^{m}\omega_{j1}^2}}$$

$$d = |\omega_1 - \omega_0| = \sqrt{\sum_{j=1}^{m}(\omega_{j1} - \omega_{j0})^2}$$

A d mérőszám értéke akkor 0, ha nem következett be változás a sokaság összetételében. Minél nagyobb a struktúra változása, annál nagyobb értéket vesz fel a távolsági mérőszám (maximális értéke $\sqrt{2}$ lehet). A struktúravektorokon alapuló mérőszámok egyetlen számba sűrítve jellemzik az összetételben bekövetkezett változást, mindkét mérőszám a struktúraváltozás intenzitásának tömör jellemzésére szolgál, nem mutatja azonban a változás irányát. (4) A vizsgálatot az 1. ábra adatai alapján elvégezve a következő eredményeket kapjuk.

2004-2005

$\omega_0'\omega_1 = 0,581096$

$\sum_{j=1}^{m}\omega_{j0}^2 = 0,574472$

$\sum_{j=1}^{m}\omega_{j1}^2 = 0,587902$

$\varphi(\omega_0,\omega_1) = arc\cos 0,9999335$

$\varphi(\omega_0,\omega_1) = 0,0115$ *radián*

$d = 0,0134$

1996-2005

$\omega_0'\omega_1 = 0,314627$

$\sum_{j=1}^{m}\omega_{j0}^2 = 0,387266$

$\sum_{j=1}^{m}\omega_{j1}^2 = 0,587902$

$\varphi(\omega_0,\omega_1) = arc\cos 0,6627754$

$\varphi(\omega_0,\omega_1) = 0,8462771$ *radián*

$d = 0,588$

A változás egy-egy évet vizsgálva kismértékű (példaként a 2004-2005 közötti változást bemutatva), de 1996 és 2005 között már jelentősnek tekinthető. Az előbbi megállapítást mindkét mutató alakulása igazolja.

A forrásképzésnél az áfa-alap felső korlátja az áfa-forrás regresszivitását hivatott csökkenteni, mert a kevésbé gazdag tagállamokban, a szakirodalom szerint magasabb a fogyasztás aránya és ezáltal az áfa-bevétel is magasabb. (5) Az áfa mértéke a rendelkezésre álló statisztika alapján két vetítési alap – a GDP %-ában és az összes adóbevétel %-ában – vizsgálható (1. táblázat).

Az, hogy mindkét vetítési alap szerint számított áfát kell-e a további elemzésekben használni, vagy a két sorrend egyenértékűnek tekinthető, ezért értelmezhető az egyesített sorrend, rangkorrelációs együttható segítségével dönthető el. A két szempont szerinti sorrendet vizsgálva a kapcsolat szorosságának méréséhez felhasználható a Spearman-féle rangkorrelációs együttható. Ha a két ismérv szerinti rangsor teljesen fordított sorrendben van, akkor p = -1, ha a sorrend teljesen megegyezik, p = 1. (4) A vizsgálat alapadatait az 1. táblázat „x” és

„y" oszlopa jelentette, a mellékszámításokat a 2. táblázat tartalmazza.

$$p = 1 - \frac{6\sum_{i=1}^{n} d^2}{n^3 - n}$$

$$d = x_i - y_i$$

$$n = sokaság\ egységeinek\ száma$$

$$-1 \le p \le 1$$

$$p = \frac{\frac{1}{6}\left(n^3 - n\right) - T_x - \sum d_i^2}{\sqrt{\left[\frac{1}{6}\left(n^3 - n\right) - 2T_x\right]\left[\frac{1}{6}\left(n^3 - n\right)\right]}}$$

$$T = \sum_{j=1}^{i} \frac{1}{12}(t_j^3 - t)$$

$$t = kapcsolt\ \ rangok\ \ száma$$

$$j = azonos\ \ rangszámú\ \ csoportok\ \ száma$$

Az x oszlopban előforduló kapcsolt rangszámok (azonos értékek) miatt a képletet „T" értékével módosítani kell.

A két szempont szerinti sorrendbeállítás közötti kapcsolat a vizsgálat alapján közepesnek minősíthető, ezért a továbbiakban nem célszerű az egyesített sorrendet használni.

$$T_x = \frac{1}{12}\left[(2^3 - 2) + (2^3 - 2) + (2^3 - 2) + (2^3 - 2) + (2^3 - 2)\right] = 2{,}5$$

$$p = \frac{\frac{1}{6}\left(25^3 - 25\right) - 2{,}5 - 1464{,}5}{\sqrt{\left[\frac{1}{6}\left(25^3 - 25\right) - 5\right]\left[\frac{1}{6}\left(25^3 - 25\right)\right]}} = 0{,}436$$

Annak a feltevésnek az igazolására, hogy az alacsonyabb jövedelmű tagállamokban nagyobb az adóteher, grafikus módszer alkalmazható. Derékszögű koordináta rendszerben ábrázolva az 1. táblázat adatait, a 2. ábrát kapjuk. Az ábra négy részre bontható, az EU-25 tagállamának átlag adata segítségével, amelyet a metszéspont mutat. Az így keletkezett új koordinátarendszer szokásos elnevezés szerinti 1. negyedében azok az országok találhatók, amelyekben mindkét vizsgált szempont szerint magasabb az áfa-bevételek aránya. A legutóbb csatlakozott tíz állam közül nyolc ebbe a kategóriába tartozik (1. táblázat kiemelt adatai), és ezek mindegyikében a fajlagos GDP elmarad az EU átlagától. A fentiek alapján igazolható, hogy az áfa-alap felső korlátjának meghatározása valóban a regresszivitás csökkentésének eszköze, amely kedvezően érinti a szegényebb tagállamokat, így Magyarországot is.

1. táblázat

Áfa-bevételek az EU jelenlegi tagállamaiban, 2002-ben

Tagállamok	**Áfa-bevételek a GDP %-ában (x)**	**Áfa-bevételek az összes adóbevétel %-ában (y)**	**GDP/fő ($)**
Belgium	7,2	15,4	30 600
Csehország	6,4	18,2	16 800
Dánia	9,7	19,9	32 200
Németország	6,5	16,2	28 700
Észtország	*9,6*	*27,1*	*14 300*
Görögország	7,9	21,9	21 300
Spanyolország	6,1	16,9	23 300
Franciaország	7,2	16,3	28 700
Írország	7,1	24,8	31 900
Olaszország	6,4	15,2	27 700
Ciprus	*7,5*	*22,9*	*20 300*
Lettország	*7,7*	*24,7*	*11 500*
Litvánia	*7,4*	*25,6*	*12 500*
Luxemburg	6,3	14,9	58 900
Magyarország	*8,0*	*20,6*	*14 900*
Málta	6,5	20,8	18 200
Hollandia	7,5	19,1	29 500
Ausztria	8,3	18,7	31 300
Lengyelország	*8,6*	*22,0*	*12 000*
Portugália	*8,2*	*22,7*	*17 900*
Szlovénia	*9,0*	*22,6*	*19 600*
Szlovákia	*7,7*	*23,3*	*14 500*
Finnország	8,4	18,2	29 000
Svédország	9,2	18,1	28 400
Nagy-Britannia	6,9	19,3	29 600
EU-25	*7,0*	*17,4*	*26 900*

Forrás: (6, 2)

2. táblázat

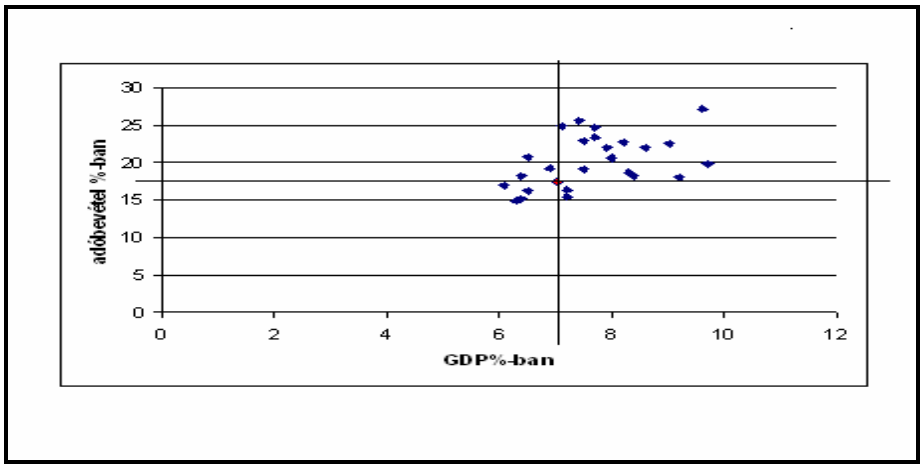
Korreláció számítás munkatáblázata

x	Y	d	d^2
1,0	6	5,0	25,00
2,0	1	1,0	1,00
3,5	2	1,5	2,25
3,5	9	5,5	30,25
5,5	4	1,5	2,25
5,5	15	9,5	90,25
7,0	12	5,0	25,00
8,0	23	15,0	225,00
9,5	3	6,5	42,25
9,5	5	4,5	20,25
11,0	24	13,0	169,00
12,5	11	0,5	0,25
12,5	20	7,5	56,25
14,5	21	6,5	42,25
14,5	22	7,5	56,25
16,0	16	0,0	0,00
17,0	14	3,0	9,00
18,0	19	1,0	1,00
19,0	10	9,0	81,00
20,0	8	12,0	144,00
21,0	17	5,0	25,00
22,0	18	4,0	16,00
23,0	7	16,0	256,00
24,0	25	1,0	1,00
25,0	13	12,0	144,00

Forrás: 1. táblázat

2. ábra

EU tagállamok áfa-bevétele

Forrás: 1. táblázat

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Bácsy E. – Lucz K. (2004): Az Európai Unió költségvetése és finanszírozása. Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ – (2) CIA (2004): World Fact Book www.cia.hu – (3) Európai Közösséget létrehozó Szerződés 269. cikk (2003) http://www.univie.ac.at/RI/home/eur/20041101/HU_ECTreaty20041101.pdf – (4) Kerékgyártó Gy. – Mundruczó Gy. (2000): Statisztikai módszerek a gazdasági elemzésben. Aula, 48-50., 63-64. pp. – (5) Kroll E.(2005): A saját források rendszere. In: Az Európai Unió Gazdasága. HVG Kiadói Rt. 585. p. – (6) Tárnoki P. (2005): Az általános forgalmi adó az EU-ban. In: Az Európai Unió Gazdasága. HVG Kiadói Rt. 359. p.